

TARIM SEKTÖRÜ

AHMET AŞARKAYA

Uzman Yardımcısı

İKTİSADİ ARAŞTIRMALAR BÖLÜMÜ

HAZİRAN 2015

İÇİNDEKİLER

I. YÖNETİCİ ÖZETİ	3
II. TARIM SEKTÖRÜNE GENEL BAKIŞ	5
A. DÜNYADA TARIM SEKTÖRÜ	6
1. ÜRETİM VE BÜYÜME	6
2. KÜRESEL FİYAT GELİŞMELERİ	9
B. TÜRKİYE'DE TARIM SEKTÖRÜ	11
1. TARIMSAL ALAN VE ÜRETİM	15
2. ÖRTÜ ALTI YETİŞTİRİCİLİĞİ	23
3. ORGANİK ÜRETİM	24
4. TARIM SEKTÖRÜNDE FİYAT GELİŞMELERİ	15
III. TARIM SEKTÖRÜNÜN BAŞLICA SORUNLARI	26
IV. SON DÖNEMDE TARIMSAL POLİTİKALAR	28
V. ONUNCU KALKINMA PLANI ÇERÇEVESİNDE TARIM SEKTÖRÜ	32
VI. GENEL DEĞERLENDİRME VE 2015 YILI BEKLENTİLERİ	35

I. YÖNETİCİ ÖZETİ

YÖNETİCİ ÖZETİ

Son 50 yıllık dönemde tarım sektöründe önemli değişimler yaşanmıştır. Gelişmekte olan ülkelerde sanayileşme, gelişmiş ülkelerde ise hizmetler sektörünün kaydettiği hızlı büyüme ile birlikte tarım sektörünün küresel ekonomiden aldığı pay önemli ölçüde gerilemiştir. Artan kentleşme oranları da tarımsal alanların azalmasına neden olmuştur. Öte yandan, nüfus artışıyla birlikte artan talebi karşılamak adına bir çok ülke teknolojik ve genetik yöntemlerle verimliliği artırmaya çalışmıştır. Bu dönemde gelişmiş ekonomilerin küresel tarım üretiminden aldıkları pay gerilerken, gelişmekte olan ülkelerin payı artış kaydetmiştir. Gelişmiş ülkeler çoğunlukla katma değeri yüksek ve işgücüne dayanmayan ürünlerin üretimine yönelmişlerdir.

Dünyada meyve ve sebze üretimi sürekli olarak artış kaydederken, hububat sektöründeki birçok tahılın üretiminin dalgalandığı izlenmektedir. Bunun en önemli nedeni olarak ise, küresel emtia piyasalarında işlem gören söz konusu ürünlerin spekülasyonlara açık olması gösterilmektedir.

Meyve ve sebze sektöründe küresel çapta yaşanan artışa karşın Türkiye’de meyve ve sebze sektörünün yatay seyri dikkat çekmektedir. Kuraklık yaşanan yıllarda üretim bir miktar gerilerken, iklim şartlarının normal seyrettiği yıllarda ise yıllar itibarıyla benzer düzeylerde ürün çıktısı elde edilmektedir.

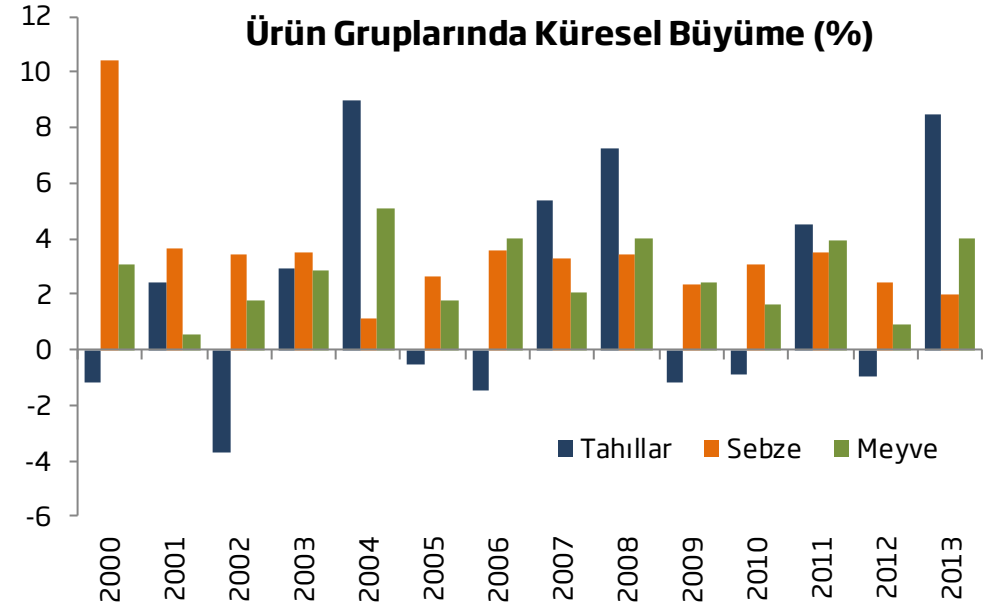
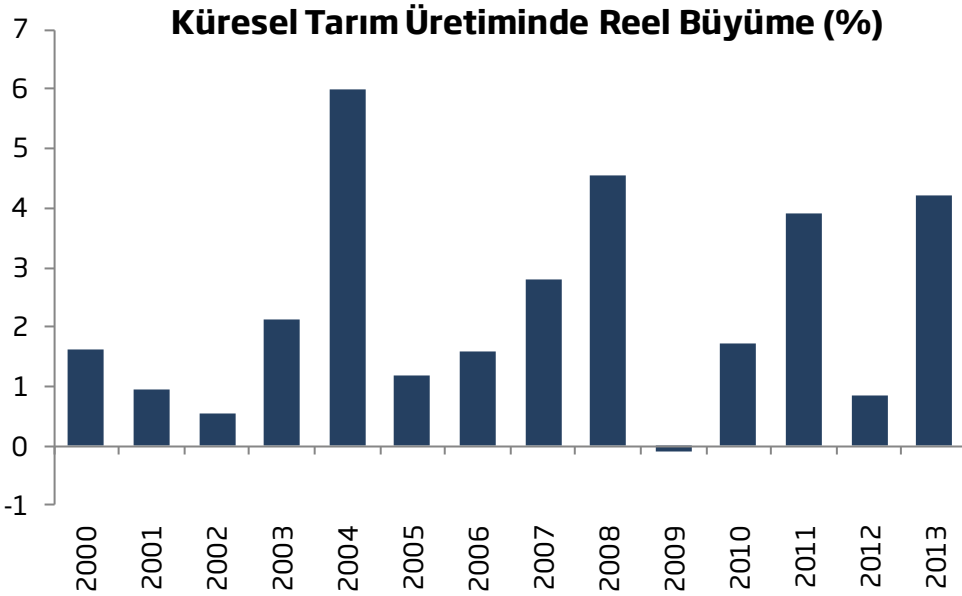
Meyve ve sebze sektöründe istikrarlı bir artış kaydedilememesi yurt içi tüketim açısından sorun teşkil etmezken, ihracat performansını görece olumsuz etkilemektedir. Buna karşılık, üretimin çoğunlukla küçük işletmeler tarafından gerçekleştirildiği hububat sektöründe ise, kalitesiz ve verimsiz üretim neticesinde yurt içinde son yıllarda önemli ölçüde tahıl açığı meydana gelmiştir. Buna bağlı olarak da başta buğday olmak üzere son yıllarda hububat ithalatı giderek artmaktadır.

Küçük işletme yoğun ve dağınık yapının hâkim olduğu tarım sektöründe tarım arazilerinin toplulaştırılması adına önemli adımlar atılmış olunmasına rağmen henüz ölçek büyüklüğü istenilen düzeye ulaşamamıştır. Kooperatif sisteminin yaygın olarak kullanılamaması bu durumun önündeki en büyük engeldir.

Tarım sektörü gerek yarattığı istihdam gerekse kırsal kesimin gelir kaynağı olmasından dolayı kamu müdahalesine muhtaç konumdadır. Tarımsal verimliliği artırma adına son dönemde önemli çalışmalar yürütülmekte olup Avrupa Birliği ve Dünya Ticaret Örgütü (WTO) mevzuatlarına uyum çalışmalarının sektörün sorunlarına orta ve uzun vadede çözüm getireceği öngörülmektedir.

II. TARIM SEKTÖRÜNE GENEL BAKIŞ

DÜNYADA TARIM SEKTÖRÜ / ÜRETİM VE BÜYÜME

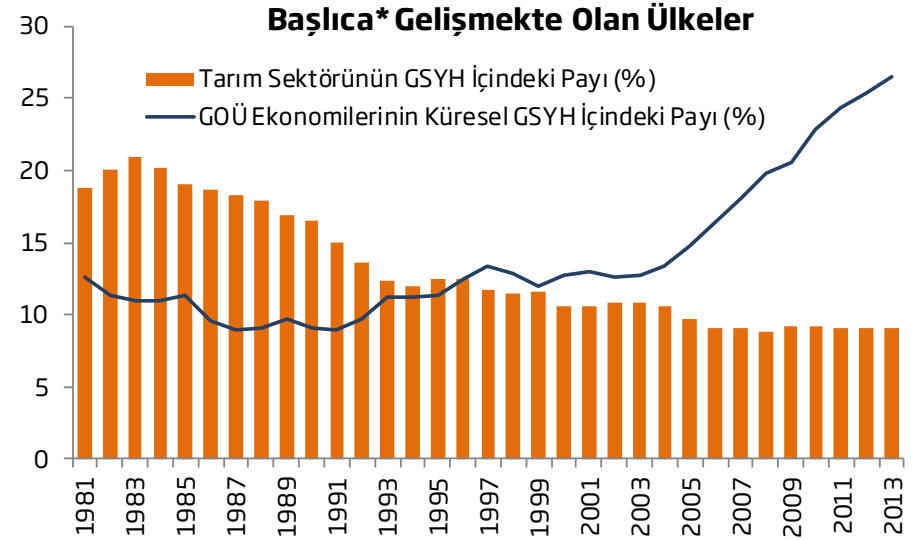
- Dünya genelinde tarımsal üretim 1960 sonrası dönemde 3 kate yakın artış kaydetmiştir. Söz konusu dönemde gelişmekte olan ülkelerin tarımsal üretimdeki payı önemli ölçüde artmıştır. Nitekim, 90'lı yıllara kadar tarım sektöründe net ihracatçı konumunda olan gelişmiş ülkeler bu tarihten sonra net ithalatçı durumuna gelmiştir.
- Tahıl üretiminin olumsuz hava koşullarından daha hızlı ve yüksek oranda etkilenmesinin yanı sıra tahılların emtia piyasasında büyük ölçeklerde alım-satım işlemlerine tabi olmaları bu ürünlerde arz/talep dengesizliği oluşturmaktadır. Nitekim, 2000-2013 yılları arasında meyve ve sebze üretimi yıllar itibarıyla sürekli olarak artarken, tahılların üretiminin bazı yıllarda gerilediği izlenmektedir.
- Son yıllarda seracılık faaliyetlerinin yaygınlaşması özellikle sebze üretiminde daha dengeli bir yapının görülmesine neden olmaktadır.

Kaynak: Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO)

DÜNYADA TARIM SEKTÖRÜ / ÜRETİM VE BÜYÜME

Seçilmiş Ülkelerde Tarım Sektörünün GSYH İçindeki Payı (2014)

	Gelişmiş Ülkeler		Gelişmekte olan Ülkeler		
	Nominal GSYH (milyar USD)	Tarım Sektörü Payı (%)	Nominal GSYH (milyar USD)	Tarım Sektörü Payı (%)	
ABD	17.419	1,1	Çin	10.380	10,0
Japonya	4.616	1,2	Brezilya	2.353	5,7
Almanya	3.860	0,9	Hindistan	2.050	18,0
İngiltere	2.945	0,7	Rusya	1.857	3,9
Fransa	2.847	1,7	Meksika	1.283	3,5
İtalya	2.148	2,3	Endonezya	889	14,4
Kanada	1.789	1,8	Türkiye	806	8,3
Avustralya	1.444	2,4	Polonya	547	3,3
İspanya	1.407	2,8	Arjantin	540	7,0

- Son 50 yılda tarım sektörünün ekonomiden aldığı pay incelendiğinde, ekonomilerde gelişmişlik düzeyi arttıkça hizmetler ve imalat sektörlerinin payları ile kentleşme oranının arttığı, buna bağlı olarak tarımın payının önemli ölçüde gerilediği görülmektedir. Bu çerçevede, tarım sektörü gelişmiş ülkelerde GSYH içinde pay olarak oldukça küçük bir kalemi oluştururken, gelişmekte olan ülkelerde halen önemli bir yere sahiptir.

Kaynak: IMF, Dünya Bankası, TÜİK

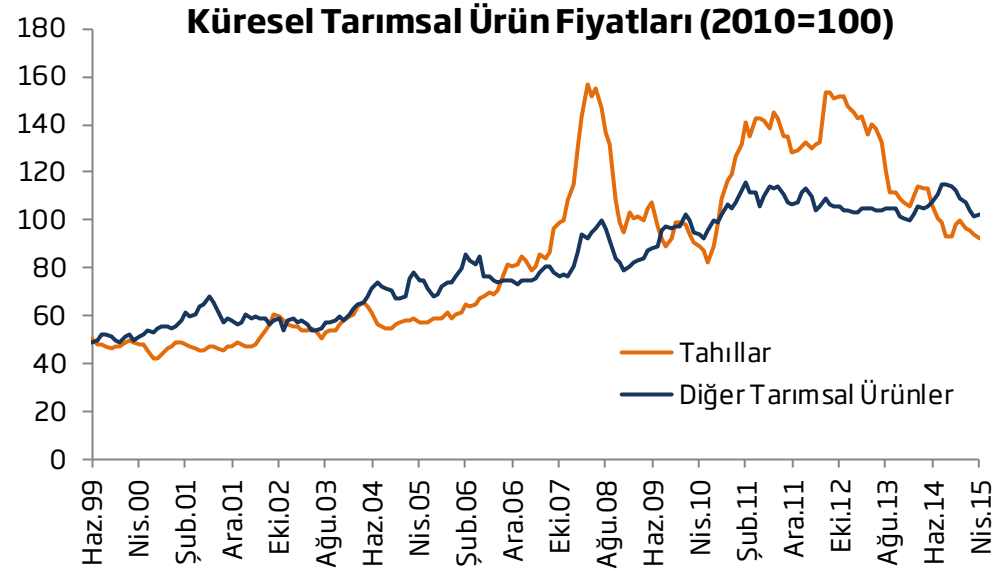
* Çin, Brezilya, Hindistan, Rusya, Meksika, Endonezya, Türkiye, Polonya ve Arjantin

DÜNYADA TARIM SEKTÖRÜ / ÜRETİM VE BÜYÜME

- Tarım sektörünün çıktısı olan birçok bitkisel üründe talep esnekliği düşük olduğundan küresel ekonomik aktivitede yaşanan dalgalanmalardan tarım sektörü nispeten daha az etkilenmektedir. Nitekim, küresel ekonomik aktivitenin önemli ölçüde gerilediği 2009 yılında tarım sektöründeki daralma sınırlı kalmıştır. Ayrıca, 90'lı yılların ikinci yarısında Uzak Doğu, Rusya ve Güney Amerika'da yaşanan ekonomik durgunluk neticesinde birçok ekonomi önemli ölçüde daralırken, küresel tarım sektörünün bu durumdan düşük oranlarda etkilendiği izlenmektedir.
- Öte yandan, dünya nüfusundaki artışın hız kesmesi ve gelir dağılımındaki dengesizlikler önümüzdeki dönemde tarımsal ürünlere olan talebin zayıflayacağına ve sektördeki üretim artışının hız keseceğine işaret etmektedir.
- Bu çerçevede, uzun vadede talep koşullarının son 50 yıllık ortalamasının altında seyredeceği öngörüsü ve üretim maliyetlerinin sabit kalacağı varsayımı ile birlikte değerlendirildiğinde tarımsal ürün fiyatlarının gerileyeceği öngörülmektedir.

DÜNYADA TARIM SEKTÖRÜ / KÜRESEL FİYAT GELİŞMELERİ

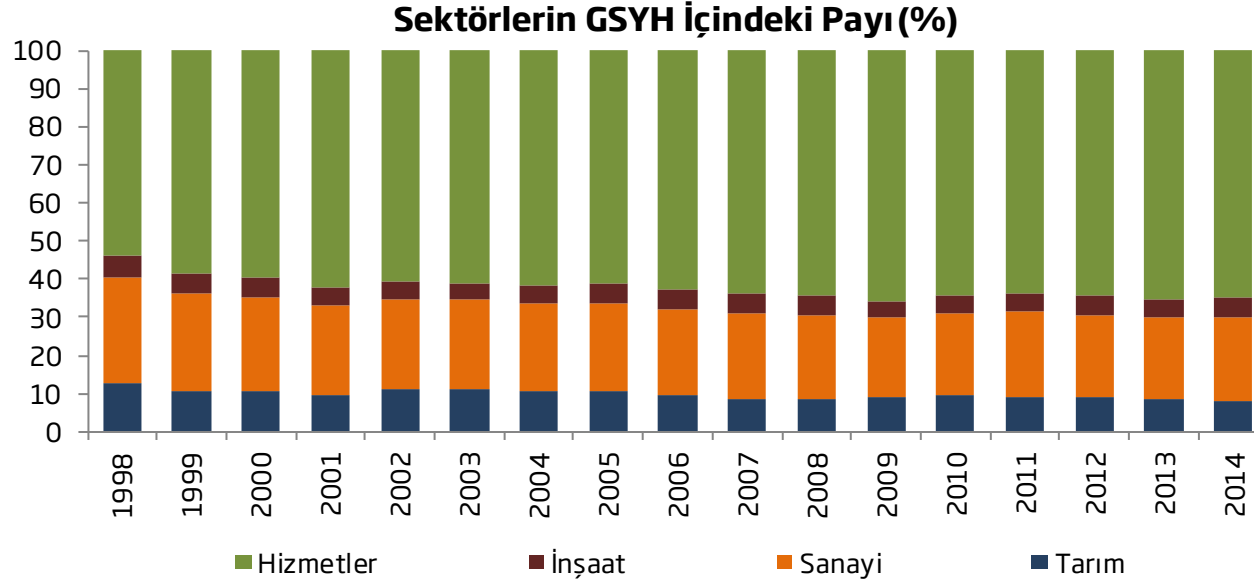

- 2000 yılı sonrasında tarımsal ürünlerin küresel fiyatları incelendiğinde fiyatlardaki seyrin nispeten yukarı yönlü olduğu ve fiyatlardaki dalgalanmaların daha sık ve uzun süreli yaşandığı izlenmektedir. Son yıllarda yaşanan fiyat artışlarına etki eden birçok faktör bulunmaktadır:
- **Tarımsal üretim artışında yaşanan ivme kaybı:** 1990 sonrası dönemde başta tahıllar olmak üzere tarım ürünlerinin artış hızının gerilemeye başladığı görülmüştür. Özellikle gelişmiş ülkelerde devlet müdahalelerinin azaltılması, küresel olarak nüfus artışı nedeniyle kentleşme oranının artmasının tarımsal alanları azaltması ve dönem dönem yaşanan kuraklıklar söz konusu gerilemeye etki eden başlıca faktörler olmuştur.

DÜNYADA TARIM SEKTÖRÜ / KÜRESEL FİYAT GELİŞMELERİ

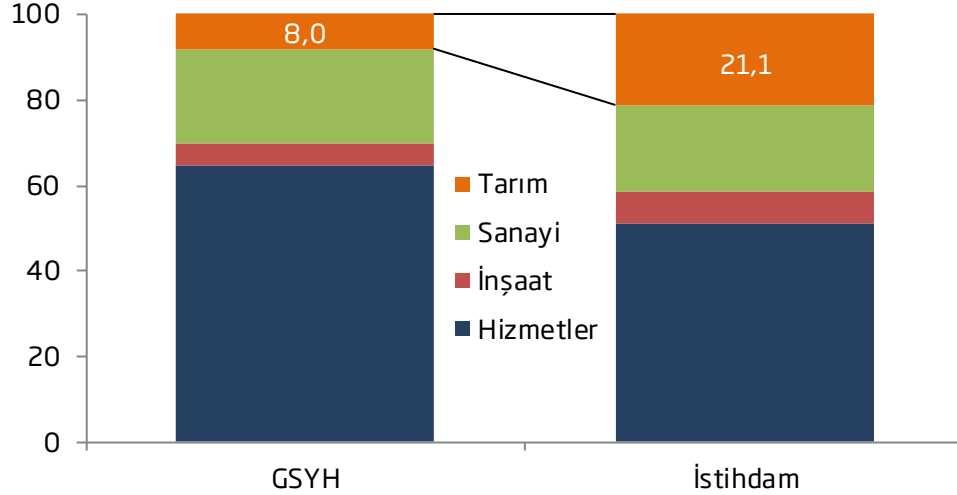
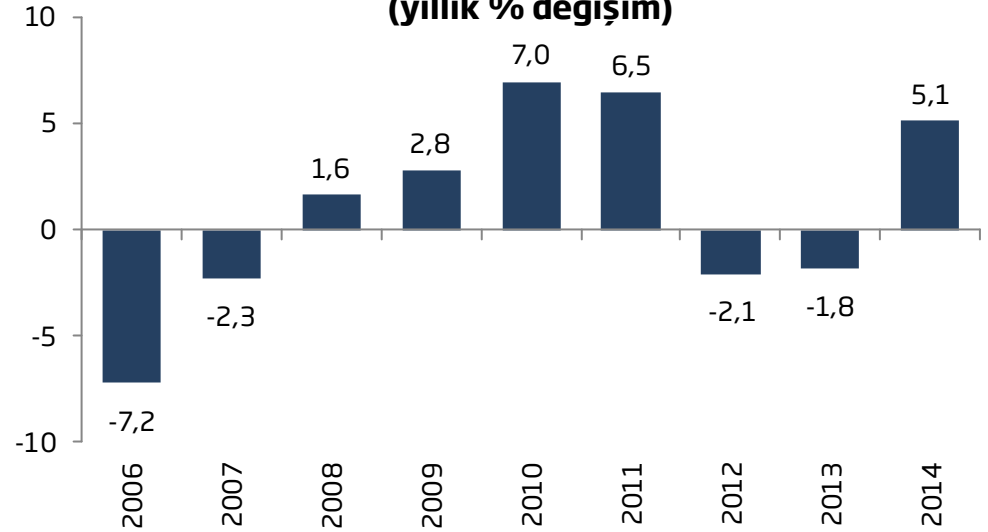
- * **Tahıl stoklarının azalması:** 2008 yılında tahıl stoklarının 1982'den bu yana, buğday stoklarının ise 1977'den bu yana en düşük düzeye gerilemesi 2008 yılında tahıl fiyatlarında yüksek oranda artışlara neden olmuştur. Stok tutma maliyetlerinin yıllar itibarıyla yükselen seyri stok düzeylerini olumsuz etkilerken, dış ticaretin yaygınlaşması ülkelerin stok politikalarını yeniden gözden geçirmelerine ve stok düzeylerini azaltmalarına neden olmuştur.
  - * **Maliyetlerin artış kaydetmesi:** Artan petrol fiyatları sektörün enerji maliyetlerini olumsuz etkilemiş, yine aynı dönemde çok yüksek oranlarda artan taşıma maliyetleri ve gübre fiyatları da sektörde maliyetlerin artmasında etkili olmuştur.
  - * **Gelişmekte olan ülkeler kaynaklı talep artışı:** Başta Çin ve Hindistan olmak üzere gelişmekte olan ülkelerde kişi başı gelirin artış kaydetmesi bu ülkelerde tarım ürünlerine en duyarlı sınıf olan orta düzey gelir grubuna mensup kişi sayısını önemli ölçüde artırmıştır.
  - * **Gelişmiş ülkelerin biyoyakıt politikaları:** Son yıllarda ABD'de ve AB'de biyoyakıt verilen destekler neticesinde artan üretim, bu ürünün üretiminde kullanılan tahılların fiyatlarında yukarı yönlü baskıya neden olmuştur.
  - * **Finansal piyasalardaki spekülasyon alımları:** 2000'li yıllarda yatırım ve hedge fonlarının emtia piyasalarında daha fazla işlem yapması ile birlikte "futures" piyasasında fiyatların arttığı izlenmiştir. Bu dönemde, satın alım kotalarının kaldırılması spekülasyon amaçlı alımları hızlandırırken, likidite koşullarının olumlu seyri de fiyatları yukarı yönlü desteklemiştir.
- Önümüzdeki yıllarda tahıl ürünlerine olan küresel talep artışının cüzi bir miktar ivme kaybetmesi beklenirken, şeker ve bitkisel yağlara olan talebin artacağı tahmin edilmektedir. Buna karşılık biyoyakıt üretiminin artacağı beklentisi, üretimde kullanılan tahıllar için ABD'de ve AB'de talebin artacağına işaret etmektedir. Tarımsal üretim artışının ise bir miktar ivme kaybederek sürmesi beklenmektedir. Kısa ve orta vadede fiyatların seyrine ilişkin tahminlerin yukarıdaki parametreler çerçevesinde değerlendirilmesi gerekirken, uzun vadede arz ve talep dengesinin fiyatların seyrinde belirleyici olacağı düşünülmektedir.

TÜRKİYE'DE TARIM SEKTÖRÜ

- Tarım sektörünün GSYH'den aldığı pay 1998 yılında %12,9 düzeyindeyken, 2014 yılsonu itibarıyla söz konusu oran 1998-2014 yılları arasında kaydedilen en düşük seviye olan %8'e gerilemiştir.
- Son 15 yıllık dönemde hizmetler sektörünün GSYH'den aldığı pay kademeli olarak artarken, aynı dönemde tarım ve sanayinin payının gerilediği görülmüştür. İnşaat sektörünün payı ise bir miktar gerilemekle birlikte, %4,0-%5,5 aralığında seyretmiştir.
- 1998-2014 arasında tarım sektörünün reel olarak büyümesine karşın, sektörde büyümenin diğer sektörlere kıyasla oldukça düşük gerçekleşmesi sektörün payının gerilemesinde etkili olmuştur.

TÜRKİYE'DE TARIM SEKTÖRÜ

Sektörlerin Üretim ve İstihdam Payları
(2014, %)Tarım Sektöründe İstihdam
(yıllık % değişim)

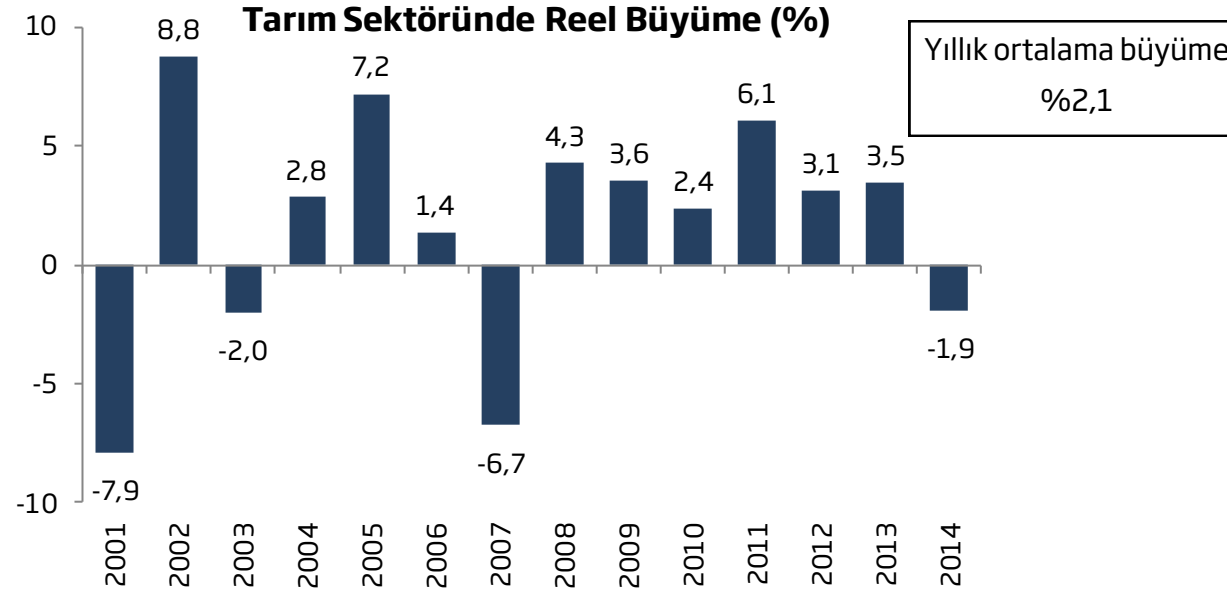
- GSYH'de inşaatın ardından en düşük paya sahip olan tarım sektöründe istihdamın toplam istihdam içindeki payı 2014 yılında %21,1 olarak gerçekleşmiş ve hizmetler sektörünün ardından en çok istihdam imkanı yaratan sektör olmuştur.
- 2005 yılında sektörde 5 milyon kişi istihdam edilirken, 2014 yılında bu rakam 5,5 milyona yükselmiştir. Ancak yıllar itibarıyla sektörde istihdamın dalgalı seyri dikkat çekmektedir.
- İstihdam verisine küçük çapta, kişisel ihtiyaçlar çerçevesinde üretim gerçekleştiren birçok çiftçi ve bunların 15 yaş üstü aile bireylerinin de dâhil edilmesi nedeniyle sektörde istihdamın yüksek olduğu düşünülmektedir. Nitekim, sektörde istihdamın yaklaşık yarısını ücretsiz çalışan aile işçileri oluşturmaktadır.

Kaynak: TÜİK

Haziran 2015

12

TÜRKİYE'DE TARIM SEKTÖRÜ

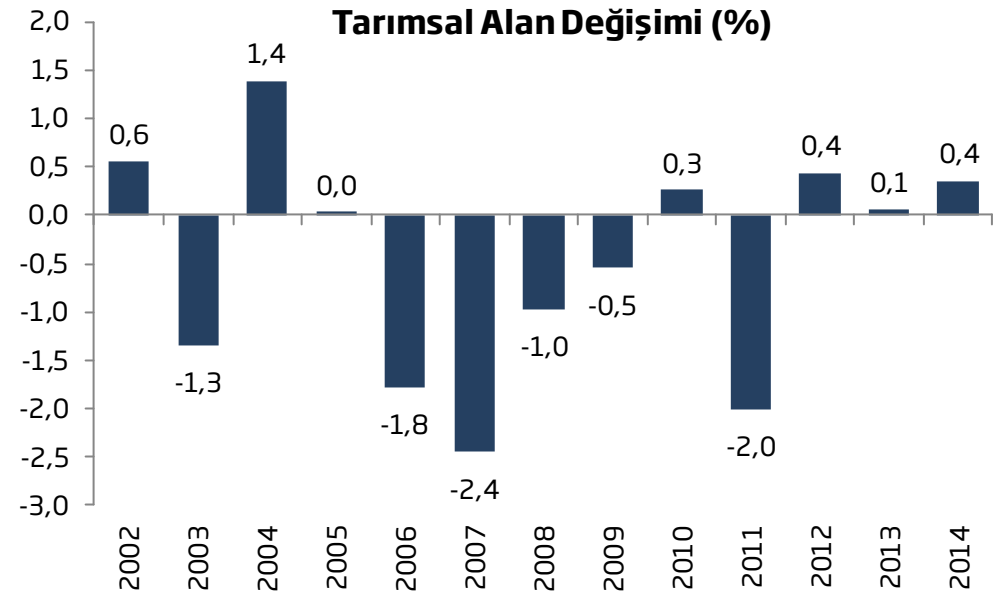
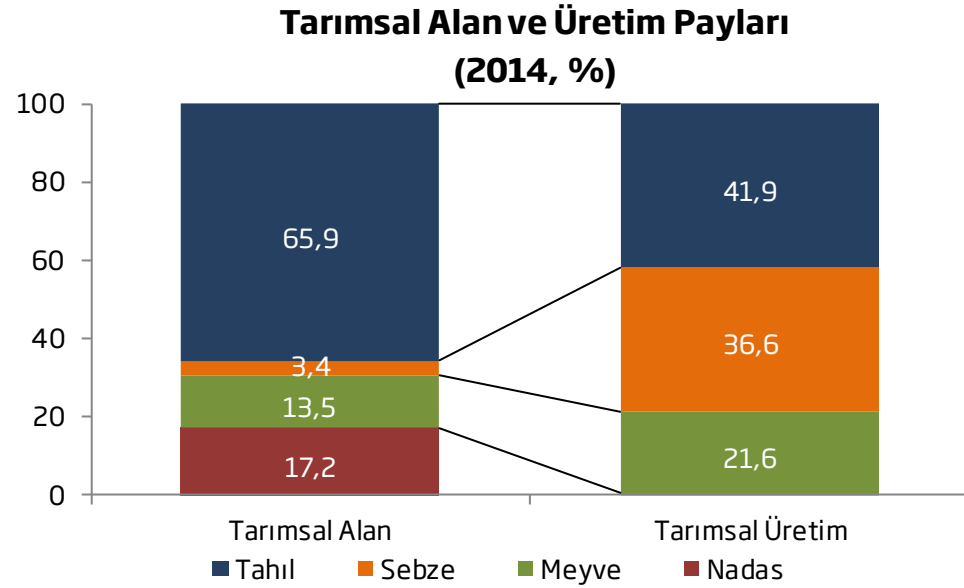
- Ülke genelinde belirli bir plan ve program çerçevesinde gerçekleşmeyen üretim ve bazı yıllarda görülen kuraklık, tarım sektöründe yaşanan dalgalanmaların başlıca nedenleri olmaktadır.
- 2008-2010 yılları arasındaki hayvancılık sektöründe yaşanan kriz bitkisel üretim sektörünün de küçülmesine neden olmuştur. Bu dönemi takip eden yıllarda önemli ölçüde büyüyen sektör, 2014 yılında yurt içinde yaşanan kuraklık neticesinde yeniden daralma dönemini yaşamıştır.
- Bölünmüş arazilerin çokluğu ve kooperatiflerin yetersiz kalmasından dolayı istenilen düzeye çıkarılamayan verimlilik de sektörün sağlıklı büyümesine engel olmakta, günün koşullarının sektörü olumsuz etkilemesine neden olmaktadır.

Kaynak: TÜİK

TÜRKİYE'DE TARIM SEKTÖRÜ

- Türkiye'de tarımsal üretimde verimliliği etkileyen en önemli faktör iklim koşullarıdır. 2007 yılında yaşanan kuraklıkla birlikte sektörün reel olarak %6,7 oranında küçülmesi, iklim koşullarının uygun seyrettiği ilerleyen dönemlerde ise ortalama %4'e yakın büyüme kaydedilmesi bu durumu destekler niteliktedir. Bu çerçevede, özellikle yurt içi fiyatların seyri ve yerli üreticinin üretim verimi ile ilgili tahminler yapılırken iklim koşullarına ilişkin varsayımlar önem arz etmektedir.
- Kaliteli tohum kullanımı, sulama, ilaçlama ve gübreleme birim alandan elde edilen üretim miktarını önemli ölçüde etkilemektedir.
- Tarımda verimliliği etkileyen diğer bir faktör ise eğitimidir. Üreticilerin büyük bölümünün küçük çiftçi olmasından dolayı teknoloji kullanımında devlet desteği gerekmektedir. Üreticinin gerek yeni üretim metotları gerekse ilaç ve gübre kullanımı hususunda eğitilmesi ve bilgilendirilmesi verimliliğin artırılması adına önem taşımaktadır.
- Onuncu Kalkınma Planı Öncelikli Dönüşüm Programları arasında yer alan "Tarımda Su Kullanımının Etkinleştirilmesi Programı" kapsamında kuraklığın etkilerini en aza indirmek amacıyla bir takım önlemlerin alınacağı sıralanmıştır. Bu çerçevede, çiftçilerin daha az su tüketen ürünlere yönlendirilmesi, su tasarrufu konusunda eğitim verilmesi, sulanabilir arazilerin artırılması ve modernleştirilmesi ile arazilerin toplulaştırılması planlanmıştır.
- Halihazırda çiftçiler arasında yaygınlaşmamış olan sigorta bilincinin yerleşmesini sağlamak amacıyla 2005 yılında kabul edilen "Tarım Sigortaları Kanunu" gereken etkiyi gösterememiştir. Ürünler sigortalanmadığı için sel, dolu, heyelan, kuraklık gibi nedenlerle ürününü kaybeden çiftçi zararının büyük kısmını telafi edemediğinde ödeme ve geçim gücünü çekmektedir.

TARIMSAL ALAN VE ÜRETİM

- Türkiye’de tarımsal faaliyet gerçekleştirilen alan 2000 yılında 26 milyon hektar seviyesindeyken, 2014 yılında 24 milyon hektara gerilemiştir. 2014 yılında bu alandan toplam 78 milyon ton tarımsal ürün elde edilmiştir.
- Sebze üretimi için kullanılan alanın toplam içindeki payı %3,4 düzeyindeyken, sebze üretiminin toplam içinden aldığı pay %36’nın üzerindedir. Tarımsal arazinin %66’ya yakını tahılların üretiminde kullanılırken, meyve üretimine ayrılan alanın oranı %13,5 düzeyindedir.
- Artan nüfus ve kentleşmenin de etkisiyle tarımsal alanların yıllar itibarıyla gerileme eğiliminde olduğu izlenmektedir. Ancak son yıllarda arazilerin toplulaştırılması çalışmalarının hızlanması ekilen tarımsal alanların cüzi miktarda artmasına neden olmuştur.

Kaynak: TÜİK

TARIMSAL ALAN VE ÜRETİM

- Sektör meyve ve sebze üretiminde yurt içi tüketimi karşılayabilecek durumdayken, tahıl ürünlerinde yıllar itibarıyla artan oranda yurt dışına bağımlı duruma gelmiştir. Buğday ve arpa bu ürünlerde başı çekmektedir. Gerek gıda gerekse gübre sanayinde girdi olarak kullanılan bu ürünlerin fiyatlarında yurt içinde görülen dalgalanmalar bir çok sanayiciyi ithalata yöneltmiştir.
- Yağlı tohum imalatı da yurt içindeki talebi karşılamaya yetmemektedir. Bitkisel yağ üretiminin talebi karşılayamaması nedeniyle her yıl yaklaşık olarak 4-5 milyar USD tutarında bitkisel yağ ithal edilmektedir. Tarım Bakanlığı'nın verilerine göre Türkiye ayçiçeği üretiminde dünyada 8. sırada yer almaktadır. Ayrıca üretim verimliliği de dünya ortalamasının oldukça üzerindedir. Ancak, ayçiçeği dışında kalan diğer yağlı tohumlarda üretim verimsiz gerçekleşmekte, kullanılan tarım alanı artsa dahi üretimdeki artış görece düşük gerçekleşmektedir. Son yıllarda izlenen ithalat politikalarının yerli üreticiyi olumsuz etkilediği gözlenirken, izlenen fiyat politikalarının da üreticiden çok sanayiciyi gözetmediği düşünülmektedir.

TARIMSAL ALAN VE ÜRETİM

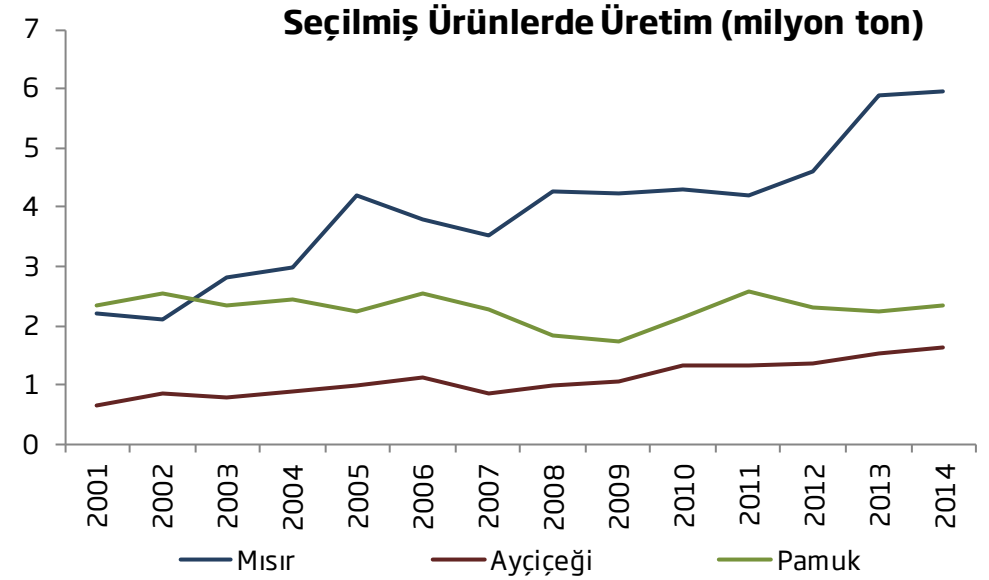
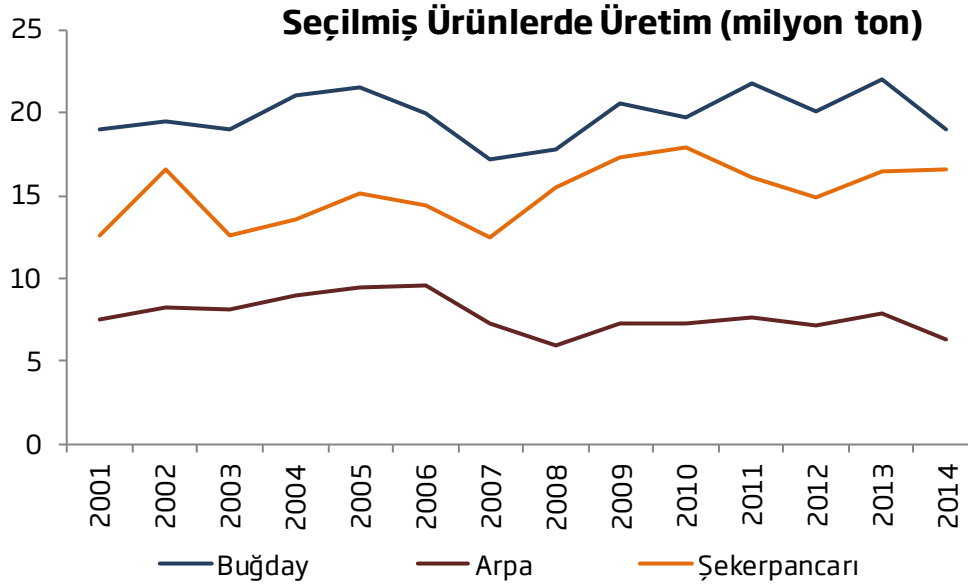
Ürün Gruplarında Üretim (milyon ton)

	Buğday	Diğer Tahıllar	Sebzeler	Meyveler
2006	20,0	14,6	25,9	15,1
2007	17,2	12,0	25,7	14,4
2008	17,8	11,5	27,2	15,7
2009	20,6	13,0	26,8	16,4
2010	19,7	13,1	26,0	16,4
2011	21,8	13,4	27,5	17,0
2012	20,1	13,3	27,8	17,8
2013	22,1	15,4	28,4	18,0
2014	19,0	13,7	28,6	16,9
2015*	22,5	15,9	29,5	18,2

- Buğday üretimi diğer tüm tahıl ürünlerinin üretiminin üzerinde seyretmektedir.
- Seracılık faaliyetlerinde görülen artış ve son dönemde tarım arazilerinin toplulaştırılması çalışmalarının etkisiyle alan başına düşen üretimin bir miktar iyileştiği izlenmektedir. Ancak verimlilik seviyesinin tarımda Türkiye'nin rakipleri konumunda olan Doğu Avrupa ve Güney Avrupa ülkelerinin gerisinde kaldığı görülmektedir.
- Türkiye İstatistik Kurumu'nun açıkladığı 2015 tahminlerine göre tahıl üretiminin yıllık bazda %17,5 oranında artarak 38,4 milyon tona, buğday üretiminin ise %18,4 oranında artışla 22,5 milyon tona ulaşması beklenmektedir. Sebze üretimindeki artışın %3,2 düzeyinde olması beklenirken, meyve üretiminin %6,1 artacağı öngörüsü yapılmıştır.

Kaynak: TÜİK
* TÜİK Tahminleri

TAHILLAR VE TARLA ÜRÜNLERİ

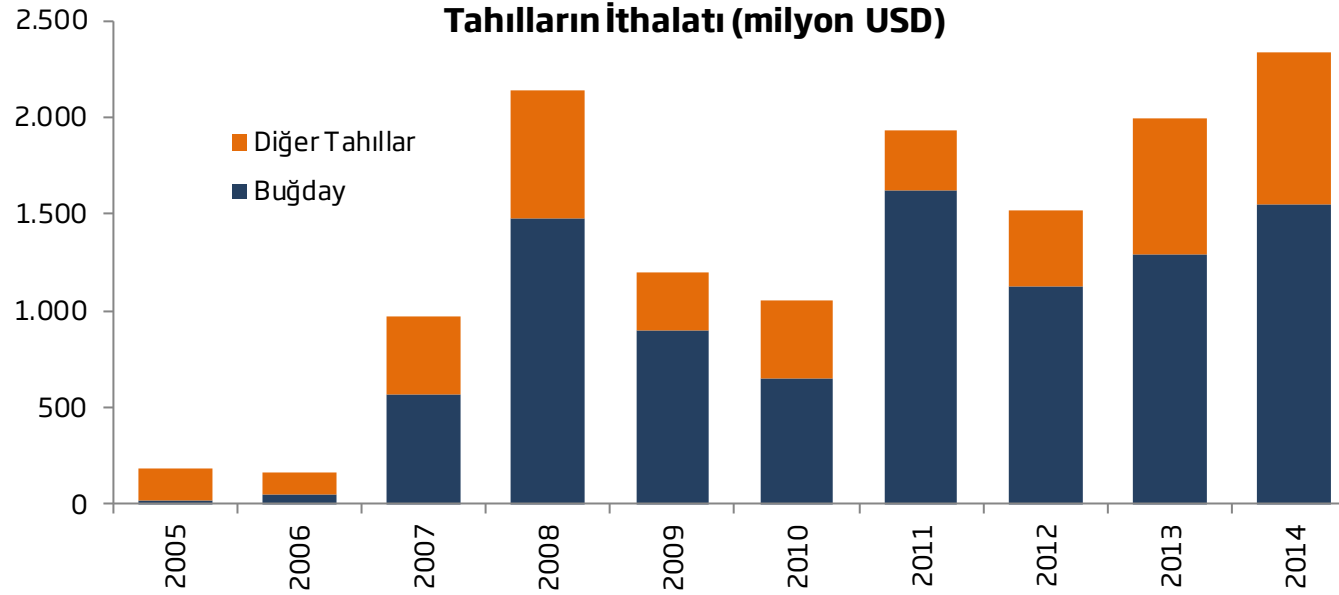
- İklim koşullarının elverdiği ölçülerin ötesinde verimlilik artışı zayıf seyreden tarım sektöründe bir çok ürünün üretimi yıllar itibarıyla yatay seyir izlemektedir.
- Her 6-7 yılda bir yaşanan kuraklık neticesinde başta tahıl ürünleri olmak üzere bu yıllarda birçok üründe rekolte gerilemiştir. 2007 ve 2014 yılları son dönemde kurak geçen dönemler olarak öne çıkmaktadır.
- Gerek teknolojik gerekse toprak kalitesinin geliştirilmesi anlamında sektörde üretimi artırıcı faaliyetlerin olmaması üretimin önünde engel olarak yer almaktadır.

Kaynak: TÜİK

Haziran 2015

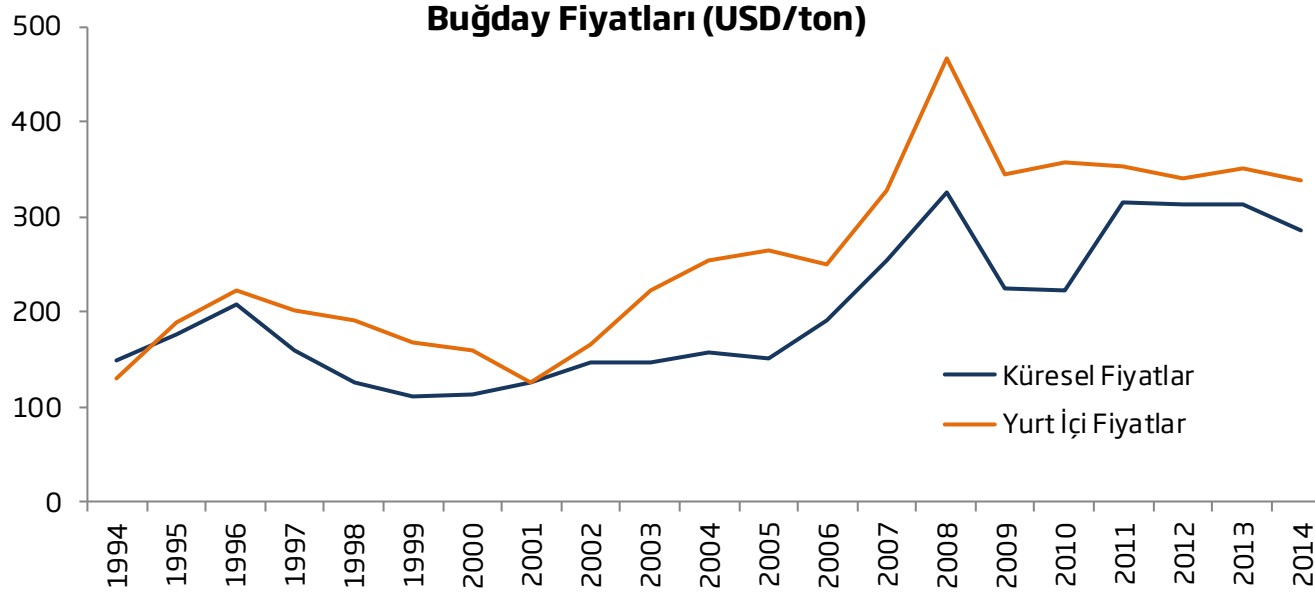
18

TAHILLAR VE TARLA ÜRÜNLERİ

- Buğday tarım sektöründe en fazla üretilen ürün olmasına rağmen yıllar itibarıyla ithal edilen tahılların büyük bölümünü de yine buğday oluşturmaktadır.
- Buğday üretimi ve buna bağlı olarak buğday ithalatı iklim koşullarından önemli ölçüde etkilenmektedir. Üretim açısından sıkıntıların yaşandığı ve fiyatların yükseldiği yıllarda buğday ithalatının önemli ölçüde arttığı izlenmektedir.
- Başta makarna sektörü olmak üzere sanayide kaliteli buğday ihtiyacının yerli üreticiden istenilen kalitede temin edilememesi de ithalatı artıran bir diğer etmen olarak karşımıza çıkmaktadır.

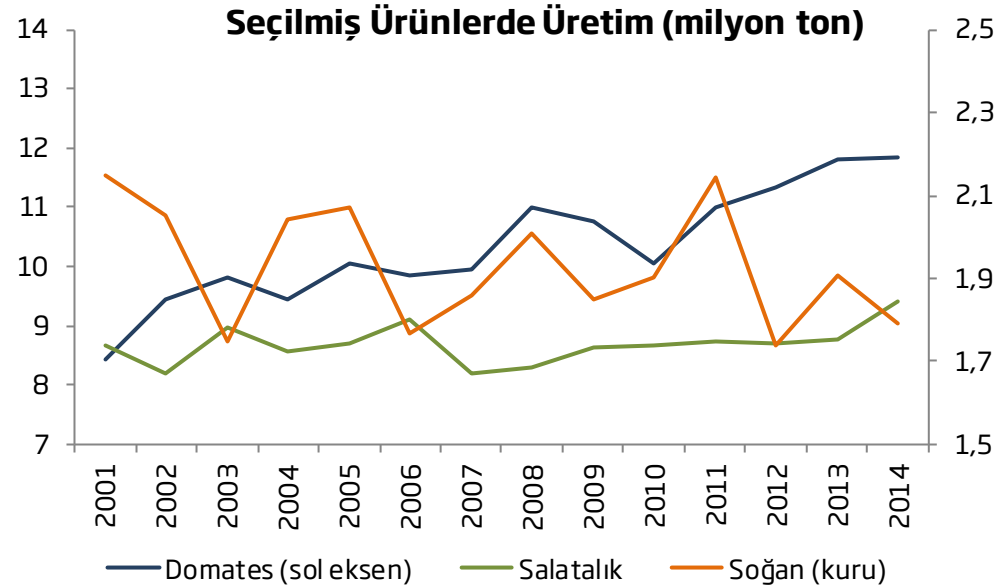
TAHILLAR VE TARLA ÜRÜNLERİ / BUĞDAY

- Yurt içinde tarımsal ürün fiyatları küresel fiyatların üzerinde seyretmektedir. Yurt içinde verimsiz gerçekleştirilen üretim neticesinde toplam üretimin yıllar itibarıyla yatay seyrine karşın talebin artış eğilimi fiyatlar üzerinde baskı yaratmıştır. 2011 yılında buğday ithalatından alınan gümrük vergisinin kaldırılması yurt içi - yurt dışı fiyat farkının bir miktar kapanmasına neden olsa da gerek tarımsal alanların gerekse verimliliğin artırılamaması fiyatları yukarı yönlü desteklemektedir.
- 2015 yılında küresel buğday fiyatlarının bir miktar gerileyeceği öngörüsü yapılmakla birlikte, sonraki dönemdeki gelişmeler fiyatlardaki eğilimin yukarı yönlü olmaya devam edeceğine işaret etmektedir.
- Haziran ayında Bakanlar Kurulu kararı ile Toprak Mahsulleri Ofisi'ne müdahale alım yetkisi verilmiştir. Bu çerçevede, buğdayın tonu için 862 TL ödenmesi planlanırken, ton başına çiftçiye ödenen 127 TL'lik destekle birlikte çiftçinin ton başına 989 TL gelir elde etmesi öngörülmüştür. 2015 yılında buğdayda yüksek rekolte beklentisi nedeniyle fiyatların 750 TL'ye kadar gerilemesinin üreticinin finansal yapısını olumsuz etkileyeceği düşüncesinin söz konusu kararda etkili olduğu düşünülmektedir.

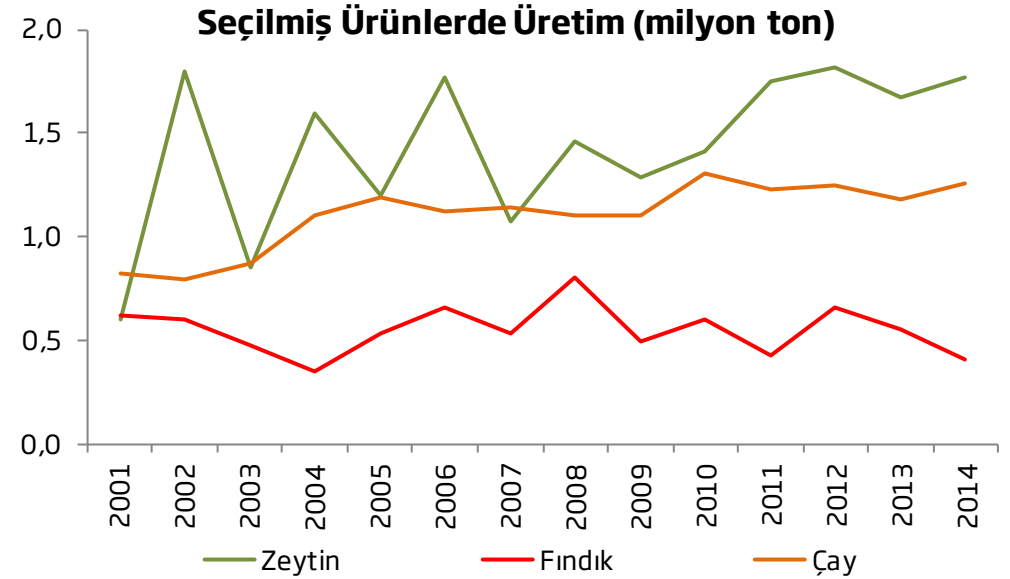
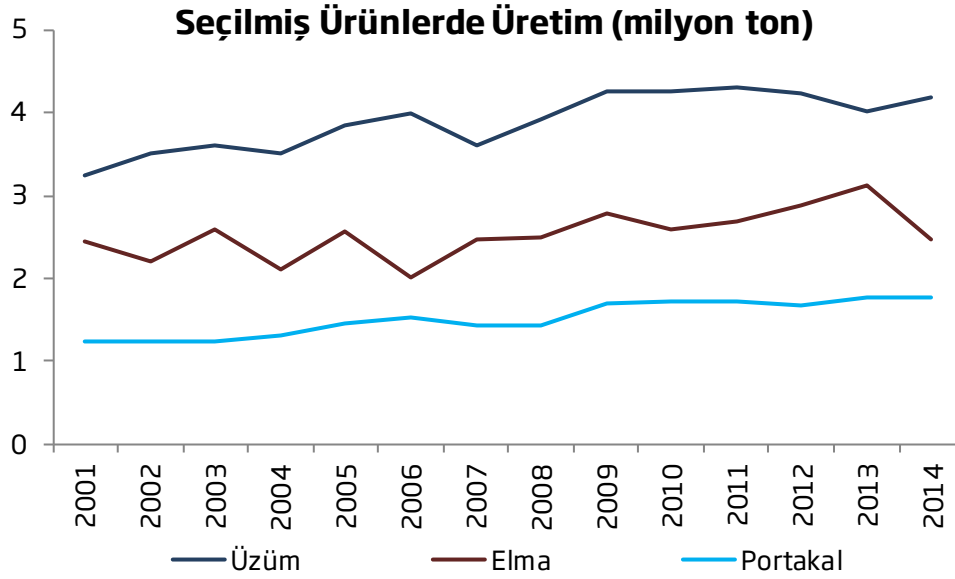
Kaynak: TÜİK, Dünya Bankası

SEBZE ÜRETİMİ

- Sebze üreticiliğinde Türkiye, Çin, Hindistan ve ABD'nin ardından en büyük dördüncü üretici konumundadır. Sebze tarımı çoğunlukla küçük işletmeler tarafından ve geleneksel usullerle yapılmasına karşın birim alana düşen sebze bakımından Türkiye lider konumdadır.
- Tarımsal arazilerin bölünmüş olması, büyük ölçekte üretimin önündeki en önemli engel durumundadır. Uzun yıllardır konuyla ilgili çalışmalar yürütülse de henüz istenilen ölçek yakalanamamıştır. Buna karşılık örtü altı yetiştiriciliğin yaygınlaşması sebze üretimini önemli ölçüde artırmıştır.

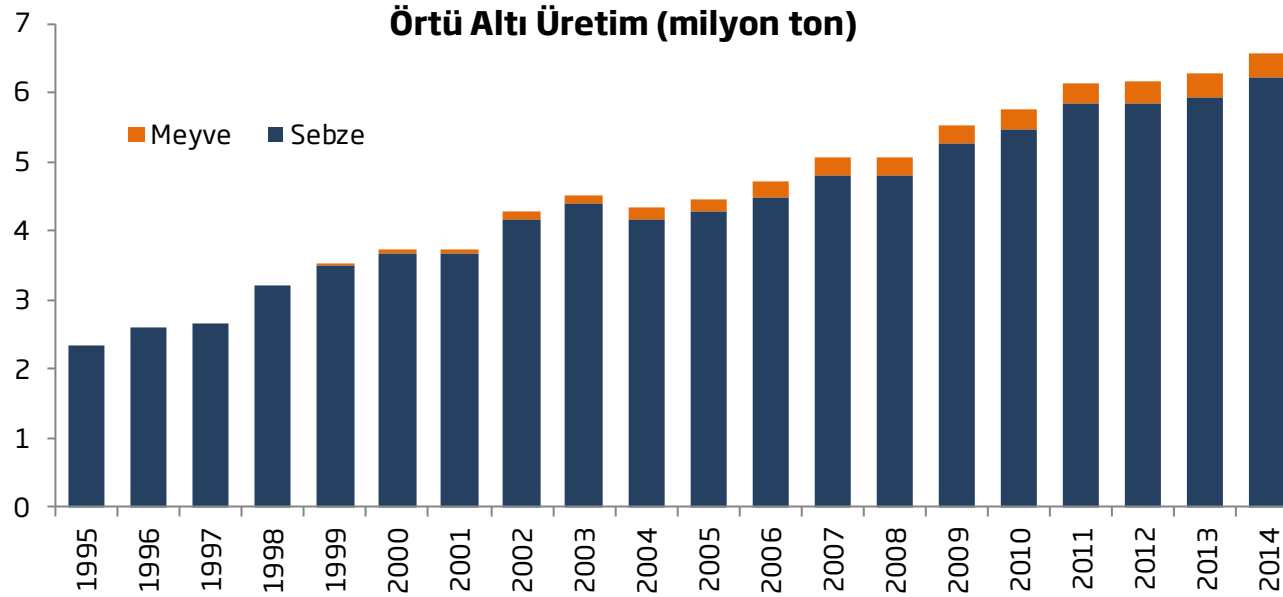
MEYVE ÜRETİMİ

- Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı verilerine göre Türkiye 35 üründe dünya tarım üretiminde ilk 10'da yer almaktadır. Fındık, kiraz, incir, kayısı ve ayva üretimi ise bu ürünler içerisinde dünya üretiminden aldıkları paylar itibarıyla ilk 5 sırada yer almaktadırlar. Türkiye'nin söz sahibi olduğu ürünlerde iklim koşulları nedeniyle üretiminin yüksek ve görece kolay olması, bu ürünlerde yatırım ortamının iyileşmesine ve işletme ölçeğinin büyümesine katkı sağlamıştır.
- Başta meyveler olmak üzere birçok üründe devam eden yüksek rekabet gücüne karşın, yıllar itibarıyla üretim artışında oldukça yavaş bir seyir izlenmiştir. Bunun en büyük nedeninin de yatırımların plansız bir şekilde gerçekleştirilmesi olduğu düşünülmektedir. Doğrudan destekler yerine, verimliliği artırıcı ve ekolojik koşullara yönelik verilecek teşviklerin sektörün gelişmesine fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

Kaynak: TÜİK

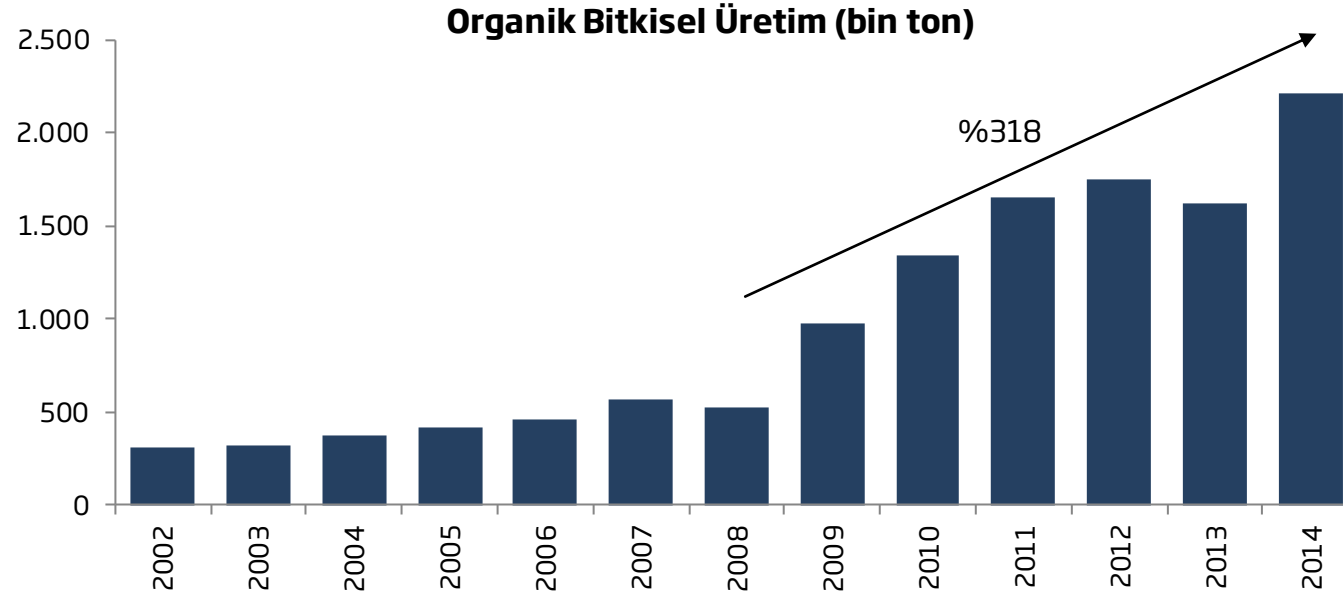
ÖRTÜ ALTI YETİŞTİRİCİLİĞİ

- Örtü altı yetiştiriciliği (seracılık) toplam tarımsal alan içerisinde oldukça düşük bir paya sahip olmasına karşın yüksek verimlilik ve planlı üretim neticesinde üretimde önemli paya sahiptir. Ayrıca, seracılık istihdamı da toplam tarım istihdamı içinde önemli yer tutmaktadır.
- Üretim koşullarının iklim şartlarından nispeten daha az etkilenmesinin üretim ve planlamada kolaylık sağlaması paralelinde, konvansiyonel yollarla üretim gerçekleştiren birçok küçük ve orta işletme seracılık faaliyetlerine yönelmiştir. Ayrıca seracılık, kuruyemiş üretimi dışında tarım dışı alandan sermaye girişi sağlanan ender alanlardan birisi olmuştur.
- Yıllar itibarıyla düzenli olarak yükselen seracılık üretimi 2014 yılında 6,5 milyon ton olarak kaydedilmiştir. Bunun, 6,2 milyon tonu sebze üretimi olmuştur.

Kaynak: TÜİK

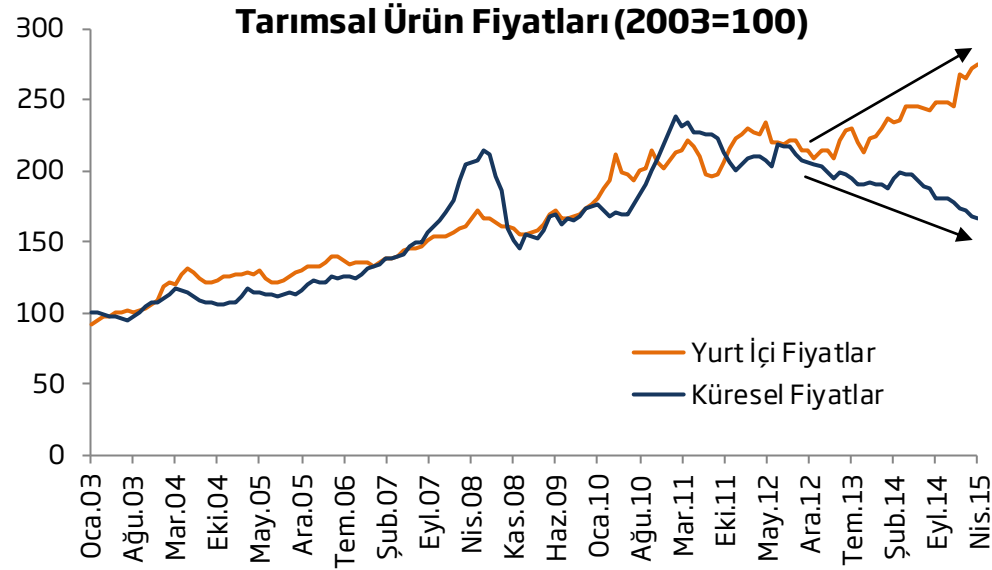
ORGANİK TARIM

- Türkiye’de organik tarım 80’li yıllarla birlikte incir ve kuru üzüm gibi iklimsel avantajların olduğu ürünlerde başlamış sonrasında ise 200’ün üzerinde ürüne yayılmıştır. 2004 yılında yayımlanan Organik Tarım Kanunu sektörün gelişiminde önemli rol oynamıştır.
- 2014 sonu itibarıyla 70 binin üzerinde üretici toplam 533 bin hektarlık bir alanda organik ürün yetiştiriciliği faaliyetini sürdürmektedir. Yine aynı dönemde toplam bitkisel üretim 2,2 milyon tonu aşmıştır.
- 2014 yılında sektörde hızla yükselen üretimin, önümüzdeki dönemde gerek verimliliğin yükseleceği gerekse organik ürünlere olan talebin artacağı beklentisi ile bu eğilimini sürdüreceği öngörülmektedir.

YURT İÇİ FİYAT GELİŞMELERİ

- 2014 yılında yurt içinde yaşanan kuraklık bir çok gıda ve tarımsal üründe fiyatların önemli ölçüde yükselmesine neden olmuştur. Buna karşılık, küresel çapta iklim koşullarının olağan seyretmesi talep koşullarının zayıf seyri ile birleşince tarımsal ürünlerin yurt dışı fiyatlarında düşüşler kaydedilmiştir.
- 2015 yılında tarımsal ürünlerin küresel piyasalardaki fiyatlarında aşağı yönlü seyrin süreceği öngörülmektedir. Benzer şekilde yurt içinde de yüksek baz etkisinden ve yüksek seyretmesi beklenen rekolteden dolayı fiyatlarda düşüş kaydedileceği tahmin edilmektedir.

III. TARIM SEKTÖRÜNÜN BAŞLICA SORUNLARI

TARIM SEKTÖRÜNÜN BAŞLICA SORUNLARI

Tarım sektörünün çözülmesi için uzun süredir uğraş verdiği, artık dönemsel olmaktan ziyade yapısal sorunlar haline gelen başlıca sıkıntıları şu şekilde sıralanmaktadır:

- **Küçük ve dağınık işletmelerin hakim olduğu bir piyasa yapısı:** İşletmelerde ölçeğin küçük olması, gerek sektördeki kaydi üretimi azaltmakta gerekse verimliliği düşürmektedir. Ayrıca arazilerin bölünmüş yapısı bu dağınık yapının düzenlenmesi hususunda sorun teşkil etmektedir.
- **Eğitim düzeyinin düşük olması ve eğitim, danışmanlık hizmetlerinin yetersiz kalması:** Elverişli iklim koşulları nedeniyle var olan yüksek rekabet potansiyeli pazarlama kabiliyetinin zayıflığı nedeniyle ihracata yansıtılamamaktadır. Ayrıca gerek ekolojik üretim koşulları gerekse gübre kullanımı hususunda üreticiye yeterli eğitim verilememesi verimliliği olumsuz etkilemektedir.
- **Kooperatif sisteminin etkin olarak kullanılamaması:** Küçük işletmelerdeki bir çok üretim maliyetini azaltma noktasında önem arz eden kooperatifler etkin olarak kullanılamamaktadır.
- **Devlet desteklerinin doğrudan olması:** Bu durum yatırımcıyı teşvik etmekten ziyade halihazırdaki üreticinin günü kurtarmasına sebep olmakta ve uzun vadede sektörün potansiyelinin daralmasına neden olmaktadır.
- **Lisanslı depoculuğun gelişmemesi:** Sektördeki finansal yapıyı güçlendirmesi ve fiyat hareketlerindeki dalgalanmaları azaltması beklenen depoculuk faaliyetleri henüz yaygınlaşmamıştır. Bu bağlamda öncülük etmesi amacıyla kurulan TMO-TOBB LİDAŞ yeterli etkiyi gösterememiştir.
- **Sektörün elektrik ve su dışında katlandığı maliyetlerin tamamının ithalata bağımlı olması:** Tarımsal ilaç, yakıt, tohum, gübrenin hammaddesi gibi bir çok girdi yurt dışından ithal edilmektedir. Son dönemde TL'de kaydedilen değer kaybının sektörde maliyetleri artırdığı bilinmekle birlikte, söz konusu maliyet artışının önümüzdeki yıl daha fazla hissedileceği düşünülmektedir.

IV. SON DÖNEMDE TARIMSAL POLİTİKALAR

SON DÖNEMDE TARIMSAL POLİTİKALAR / BALI PAKETİ

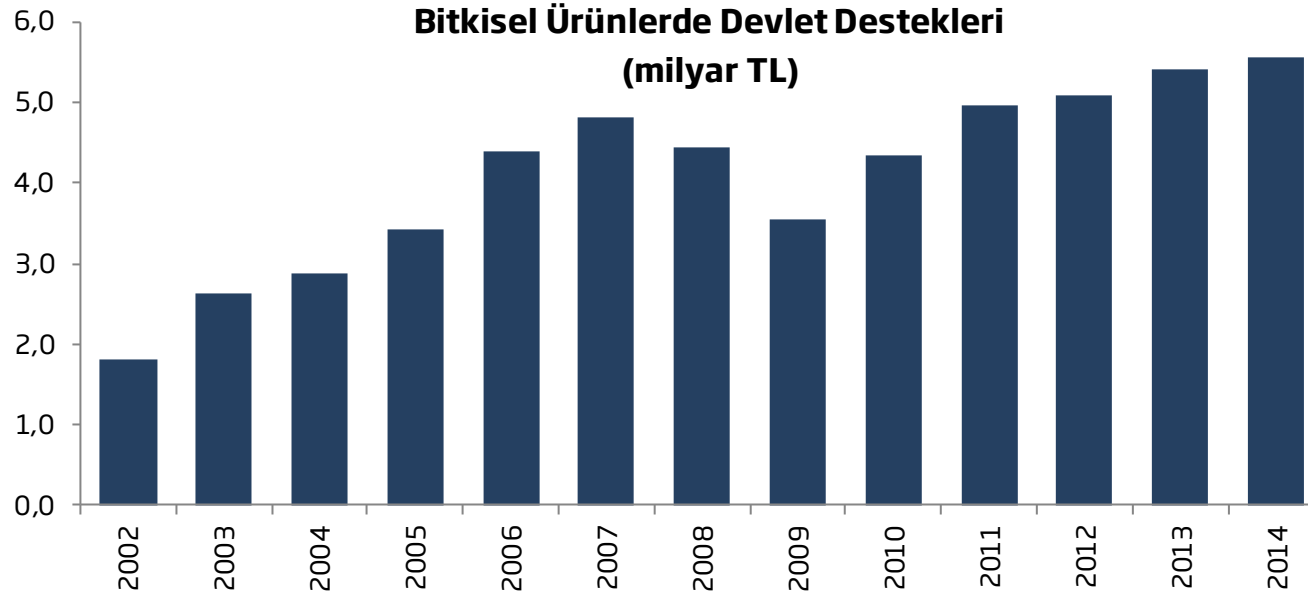
- 2013 yılı sonunda Endonezya'nın Bali adasında yapılan görüşmelerde Dünya Ticaret Örgütü (WTO) üyesi ülkeler küresel ticaretin liberalleşmesine yönelik bir paket üzerinde anlaşmaya varmışlardır. Kasım 2014'te güncellenen ve imzalandığı yer nedeniyle "Bali Paketi" olarak adlandırılan düzenlemelerin tarım sektörüne önemli etkileri olmuştur.
- Ticaretin kolaylaştırılması başta olmak üzere tarım alanında tarife ve kota yönetiminin düzenlemesi söz konusu pakette yer almıştır. Genel hatlarıyla korumacı politika izlenen ülkelerdeki düzeni değiştirmesi beklenmeyen Paket'in esas amacının tarımsal ürünlerdeki dış ticaretin önündeki engellerin kaldırılması olduğu ifade edilmiştir.
- Türkiye'nin de içinde bulunduğu gelişmekte olan ülkelerde toprak reformunun yapılmasının ve kırsal geçim güvenliğinin sağlanması konularında devlet taahhütlerinin güçlendirilmesinin gerekliliği ifade edilirken, çiftçilere yapılan doğrudan ödemelerin dolaylı teşviklere dönüştürülmesinin önemi vurgulanmıştır.
- Uluslararası ticarete verimsizliğe ve dengesizliğe yol açan ihracat sübvansiyonlarının azaltılacağı Bali Paketi'nde yer alırken, tarım ürünleri ithalatına yönelik getirilen kotaların ihracatçı ülkeler lehine yeniden düzenlenmesinin gerekliliği vurgulanmıştır.
- Bali Paketi'ni takiben ABD'de 2014 yılında yürürlüğe giren Tarım Kanunu ile WTO uygulamaları ile çelişen uygulamaların kaldırılması hedeflenmiştir. Sektörde üretimi teşvik etmediği ve yatırım ortamını zedelediği düşüncesiyle tarım sektörüne sağlanan doğrudan destekler büyük ölçüde kaldırılmıştır. Kanun uyarınca, 10 yıllık dönem için 1 trilyon dolara yakın tutarın tarımsal yatırım ve harcamalarda kullanılacağı öngörülmüştür.

SON DÖNEMDE TARIMSAL POLİTİKALAR / AVRUPA BİRLİĞİ ORTAK TARIM POLİTİKASI

- 2013 yılında güncellenen Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası çerçevesinde doğrudan desteklerin daha çok çevreci uygulamalara yönelik olması planlanmıştır. Halihazırda sağlanan doğrudan destekler ise küçük işletmeler lehine geliştirilmiştir.
- Gerek iklim koşulları gerekse siyasi nedenlerden dolayı yaşanabilecek dalgalanmalarda üreticiyi korumaya yönelik desteklerin artırılacağı politika metninde yer almıştır. Bu çerçevede, 2014-2020 yılları arasında AB'de doğrudan ve tarımsal destek için 312 milyar euro, kırsal kalkınma destekleri için ise 96 milyar euro kaynak tahsis edilmiştir.
- AB'nin sadece Bölge'ye yönelik yürüttüğü tarım politikalarının önümüzdeki dönemde rekabetçiliği teşvik edecek şekilde dönüştürülmesi planlanırken, Türkiye'nin tarımsal ürün ihracatında önemli yere sahip olan AB'de yaşanan bu gelişmenin, orta ve uzun vadede Türkiye'de tarım sektörünü olumsuz etkilemesi beklenmektedir.

Önümüzdeki yıllarda Türkiye'de de tarım politikalarının yeniden gözden geçirilmesinin gündeme gelmesi beklenmektedir. WTO tarım ticaretinin önündeki engelleri kaldırmaya çalışırken, gerekli düzenlemeler zamanında yapılmazsa verimsiz üretilen birçok üründe sektörün ithalata bağımlı hale gelmesi olasılık dahilindedir. Öte yandan, tarım sektöründe AB'ye uyum çerçevesinde yeni düzenlemelerin getirilmesi rekabet gücünün yüksek olduğu ürünlerde Türkiye'nin pazar payının korunması hususunda önem arz etmektedir.

SON DÖNEMDE TARIMSAL POLİTİKALAR / TÜRKİYE'DE DEVLET DESTEĞİ

- Son dönemde dünyada bir çok ülkede tarımsal destekler azalırken, 2010 ve 2011 yıllarında OECD ülkeleri arasında sadece Türkiye'de tarımsal destekler artış kaydetmiştir. Ancak bu desteklerin büyük bölümünü doğrudan destekler oluşturmaktadır.
- 2002-2014 yılları arasında Türkiye'de tarımsal destekler sadece küresel krizin etkilerini göstermeye başladığı 2008 ve 2009 yıllarında gerilemiştir. Kriz öncesi dönemde toplam destek tutarlarında kaydedilen artışın, kriz sonrası dönemle kıyaslandığında, daha belirgin olduğu görülmektedir. Nitekim, 2002-2007 yılları arasında devlet desteklerinde reel artış yaşanırken, 2011 ve sonrasında tarımsal desteklerin reel bazda gerilediği izlenmektedir. Nitekim, tarımsal destekler nominal olarak 2013 ve 2014 yıllarında sırasıyla %6 ve %3 artış kaydederken aynı dönemlerde ortalama enflasyon oranları %7,5 ve %8,9 olmuştur.

V. ONUNCU KALKINMA PLANI ÇERÇEVESİNDE TARIM SEKTÖRÜ

ONUNCU KALKINMA PLANI ÇERÇEVESİNDE TARIM SEKTÖRÜ

2014-2018 arasındaki 5 yıllık dönemi kapsayan Onuncu Kalkınma Planı'nda tarım sektöründe yapısal sorunların çözümüne yönelik atılacak adımlar listelenmiştir. Bunlardan bazılarında aşağıda yer verilmiştir.

- Çok sayıda ve dağınık yapıdaki parsellerden oluşan tarım işletmelerinde bütünlüğün sağlanmasına, arazi parçalanmasının önüne geçilmesine ve iyi işleyen bir tarım arazisi piyasasının tesis edilmesine yönelik hukuki ve kurumsal düzenlemeler yapılacaktır.
- Sulama ve ulaştırmaya ilişkin olanlar başta olmak üzere arazi toplulaştırma faaliyetlerinde ilgili kamu kurumları arasında koordinasyon sağlanacak, tarla içi geliştirme hizmetleri etkinleştirilerek sulama oranı artırılabilecektir. Mevcut su iletim ve dağıtım tesislerinde toprak kanalları ile klasik sistemler yenilenecek kapalı sisteme geçiş hızlandırılacak ve tarla içi sulamalarda modern sulama yöntemleri yaygınlaştırılacaktır.
- Tarımsal destekler, tarım havzaları ve parselleri bazında, sosyal amaçlı ve üretim odaklı olarak düzenlenecek, desteklerde çevre ile bitki, hayvan ve insan sağlığı dikkate alınacak, tarımsal desteklerin etkinliği izlenerek değerlendirilecektir. Tarımsal desteklemelerde ürün deseni ve su potansiyeli uyumu gözetilecek, sertifikalı üretim yöntemlerine önem verilecektir. Ayrıca, tarım sigortalarının kapsamı genişletilerek yaygınlaştırılacaktır.
- Tarımsal ürün ihracat pazarları geliştirilecek, talebe uygun nitelik ve nicelikteki ürünlerin ihracatı amacıyla, üretim aşamasını dikkate alan destek programları uygulanacaktır.
- Tarım ve sanayi işletmelerinin işbirliği ve entegrasyonu sağlanacak, yerel ve geleneksel ürünlerin katma değeri ve ihracata katkısı artırılabilecektir.
- Tarımsal bilgi sistemlerinin, ortak kullanıma izin verecek şekilde entegrasyonu sağlanacaktır.
- Tarım sektörüne yönelik mesleki ve teknik eğitim ile yayım konularında bilgi ve iletişim teknolojilerinden etkin bir şekilde faydalanılacaktır.
- Meyve ve sebze sektörünün, iç ve dış pazarın istediği kalitede ürünlerin arzını sağlayacak altyapıya kavuşturulması, hasat süresini 2-3 aydan 4-5 aya genişletmek üzere, ekolojik ve ekonomik olarak uygun ihtisas meyvecilik havzaları belirlenmesi ve ilan edilmesi planlanmaktadır.

ONUNCU KALKINMA PLANI ÇERÇEVESİNDE TARIM SEKTÖRÜ

- Tarım ve gıda işletmelerinin güvenilir üretim için hijyen mevzuatına uyum süreci, modernizasyon yatırımlarıyla hızlandırılacak ve bu amaçla söz konusu işletmelerin finansman ihtiyacına yönelik kaynak ve mekanizmalar çeşitlendirilecektir.
- Bitkisel üretimin istenilen hedeflere ulaşmasının en önemli unsurlarından biri de bitki sağlığı çalışmalarıdır. Bu çerçevede belirlenen bitkisel üretim hedeflerine ulaşmak üzere, öncelikle bitki sağlığı çalışmalarının AB'ye ve uluslararası standartlara uygun olarak yürütülmesi sağlanarak, zararlı organizmalardan kaynaklanan kayıplar %35'ten %25'e indirilecek ve biyolojik mücadele ürünlerinin toplam bitki koruma ürünleri içindeki %1 civarında olan pazar payı %25'e çıkarılacaktır.

Kalkınma Planı'nda yer alan öncelikli dönüşüm programları arasında "Tarımda Su Kullanımının Etkinleştirilmesi Programı"na yer verilmiştir. Programa göre tarımda su kullanımının etkinleştirilmesinden başlanarak ülke çapında ve havza bazında iklim şartları, yanlış ve aşırı su kullanımından kaynaklanan veya kaynaklanması beklenen sorunların çözümü amaçlanmaktadır. Programda yer alan hedeflerden bazıları şu şekildedir:

- DSİ tarafından geliştirilen sulama tesislerinde, su tasarrufu sağlayan tarla içi modern sulama yöntemlerinin (damlama ve yağmurlama) uygulandığı alanın toplam sulama alanı içindeki payının kalkınma planı döneminde %20'den %25'e yükseltilmesi
- Su tasarrufu sağlayan toplam modern sulama sistemi sayısının kalkınma planı döneminde her yıl %10 oranında artırılması
- Arazi toplulaştırmasının sulama alanlarında hızlandırılması ve şebeke dağıtımında etkinliğin artırılması
- Yeraltı suyu kullanımının Plan dönemi boyunca %5 düşürülmesi.

Gerek su kullanımının etkinleştirilmesi gerekse arazilerin toplulaştırılması çalışmaları uzun yıllardır Türkiye'nin gündeminde yer almaktadır. Bir önceki kalkınma planının kapsamında da benzer hedeflerle yer bulmuş olan bu konularda iyileşme emareleri görülmekle birlikte bunlar tarım sektöründe verimlilik konusunda iyileşme sağlayacak kadar etkili olamamıştır. Plan çerçevesinde dile getirilmiş hedeflerin kısa ve orta vadede gerçekleşmesinin mümkün olmadığı düşünülmeyle birlikte uzun vadede yasal düzenlemelerin de desteğiyle gerçekleştirilebileceği tahmin edilmektedir.

VI. GENEL DEĞERLENDİRME VE 2015 YILI BEKLENTİLERİ

GENEL DEĞERLENDİRME

- Tarım sektörünün GSYH içinden aldığı payın yıllar itibarıyla azalma eğilimi gelişen ekonomilerde sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Ancak, birçok üründe dünyada en büyük üreticilerden olan Türkiye’de tarım sektörü, gerek yarattığı katma değer, gerekse istihdam açısından ekonomi içinde önemli bir yere sahiptir. Ayrıca, kırsal kesimin kalkınması sürecinde de önemli yer tutmaktadır. Son yıllarda tarımsal ürünlere verilen ve çiftçilere sağlanan destekler tarımın gelişiminde pay sahibi olsa da, sektörde verimlilik ve rekabet gücünün diğer sektörlerle benzer düzeylere getirilmesi noktasında devlet müdahalesi önem arz etmektedir. Ekolojik koşulların değerlendirilip teşvik ve desteklerin buna göre değerlendirilmesi, hem katma değeri artıracak hem de verimliliği olumlu etkileyecektir.
- Dünya tarımsal üretimde ilk 10 içerisinde yer alan Türkiye, ihracat bakımından ilk 20’nin dışında kalmaktadır. Yüksek potansiyele karşın ihracatın yeterli düzeyde olmaması yüksek ithalat ile birleşince sektör son yıllarda dış ticaret açığı ile karşı karşıya kalmıştır.
- 2007 ve sonrasında yaşanan küresel kriz döneminde dünyada bir çok ülkede tarımsal destekler azalırken, 2010 ve 2011 yıllarında OECD ülkeleri arasında sadece Türkiye’de tarımsal destekler artış kaydetmiştir. Türkiye’de tarımsal desteklerin ilerleyen yıllarda da artışını sürdürdüğü izlenmiştir.
- Sektörün gelişimi açısından bir diğer önemli husus ise lisanslı depoculuk faaliyetlerinin gelişmesinin gerekliliğidir. 2005 yılında çıkarılan kanun ile lisanslı depoculuk faaliyetine yasal düzenleme getirilmiş ve sonrasında ise özel girişimciye öncülük etmesi amacıyla 2010 yılında TMO-TOBB LİDAŞ kurulmuştur. Lisanslı depoculuk faaliyetinin; finansman yaratması, ürünlerine istenilen fiyat düzeylerinden satabilme imkanı sağlaması, stok takibini kolaylaştırması, kolay pazarlama imkanı sunması, vadeli işleme imkan tanınması gibi konularda işletmelere destek sağlaması planlanmaktadır. Lisanslı depoculuk, başta ABD olmak üzere birçok gelişmiş ülkede etkin bir şekilde kullanılmaktadır.
- Tarımsal işletmelerin çoğunlukla aile işletmesi olması, dağınık bir yapının hakim olması, eğitim eksikliği ve teknoloji kullanımının yetersizliği, pazarlama eksiklikleri ve örgütlenmenin zayıf olması sektörün başlıca sorunları olarak karşımıza çıkmaktadır. Kırsal kesimdeki sosyo-ekonomik yapıyı bozmadan bu sorunların üzerine gidilmesi iklim şartlarının getirdiği önemli rekabet gücünün doğru ve verimli kullanılması adına önem arz etmektedir.

GENEL DEĞERLENDİRME

- Tarım sektörünün performansının tek başına değerlendirilmesi bazı sorunları beraberinde getirmektedir. Sektörün dinamiklerini anlayabilmek adına meyve sektörü, sebze sektörü ve hububat sektörü ayrı ayrı değerlendirilmelidir. Meyve sektörü daha dengeli bir yapı içerisinde olmasına karşın, yatırımların geri dönüş süresi oldukça uzun seyretmektedir. Öte yandan, son yıllarda üretimini örtü altı yetiştiriciliğine kaydıran sebze sektörü kısa vadede yüksek büyüme potansiyeline sahiptir. Diğer tarafta ise ürünleri küresel emtia piyasalarında işlem gören hububat sektöründe fiyat dalgalanmaları sıkça görülmektedir. Ayrıca, son yıllarda artan ithalat, sektörde artan iç talebe bağlı olarak yurt içi üretimin yeterli olmadığına işaret etmektedir.
- 2015 yılında olumlu seyretmesi beklenen iklim koşulları paralelinde hububat sektörünün reel olarak cüzi bir miktar büyüyeceği öngörülmürken, sebze ve meyve sektörlerinde ise reel büyüme beklenmemektedir.
- Küresel ve yurt içi tarımsal ürün fiyatlarında son yıllarda görülen ayrışmanın bir miktar kapanacağı düşünülmekle birlikte yurt içi fiyatların küresel fiyatların üzerindeki seyrini koruyacağı tahmin edilmektedir.
- Sektörün tarımsal ilaç, yakıt, tohum, gübre gibi girdilerinin birçoğunun yurt dışından ithal edilmesi, sektörün kurda yaşanan gelişmelere olan duyarlılığını artırmaktadır. Son dönemde TL'de gözlenen değer düşüşünün sektörde maliyetleri artıracığı düşünülmektedir. Kurlarda gözlenen hareketin kalıcı olması durumunda söz konusu maliyet artışının önümüzdeki yıl daha net hissedileceği ve gıda enflasyonunda beklenen düşüşün öngörülenden daha sınırlı gerçekleşeceği öngörülmektedir.
- Tarım sektörünün GSYH içinden aldığı payda süregelen gerilemenin önümüzdeki yıllarda da cüzi miktarda süreceği düşünülmektedir. GSYH büyümesinin 2015 yılında tarihsel ortalamasının bir miktar altında seyredeceği öngörülmekle beraber, tarım sektöründeki büyümenin, 2014 yılından kaynaklanan düşük baz etkisinden dolayı, olumlu seyir izleyeceği tahmin edilmektedir. Ancak bu seyrin kalıcı olması beklenmemektedir.

2015 YILI MAKROEKONOMİK BEKLENTİLER

	2014	2015 (T)
Reel Büyüme (%)	2,9	3,0
Cari Açık/GSYH (%)	5,7	5,1
DİBS Faizi (%)	9,8	9,0
TÜFE (% , yılsonu)	8,2	8,0

(T): Tahmin

Makroekonomik Değişkenlerin Sektör Üzerinde Beklenen Etkileri

İç
Talep

Döviz Kuru
Gelişmeleri

AB
Ekonomisi

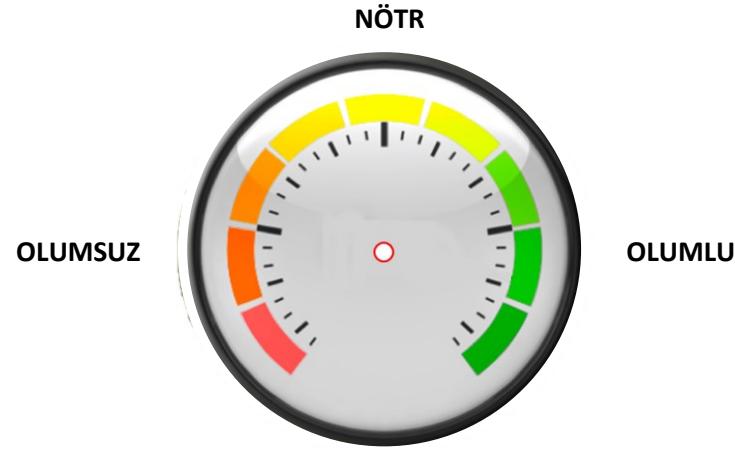

MENA
Ekonomisi

Tarımsal
Ürün
Fiyatları

EK - I: ETKİ SKALASINA İLİŞKİN AÇIKLAMA

Başlıca makroekonomik değişkenlerin ilgili sektör üzerinde önümüzdeki döneme ilişkin olarak beklenen olumlu veya olumsuz etkileri görsel olarak ifade edilmiştir.

Göstergelerin incelenmesinde, belirtilen beklentinin makroekonomik değişkenin kendisi ile değil, bu değişkenin sektöre muhtemel etkisiyle ilgili olduğu dikkate alınmalıdır. Buna ilave olarak, belirli bir makroekonomik değişkenin sektöre etkisinden bahsederken bu etkinin tek bir performans göstergesine özgülenmesinden çok, daha genel bir yaklaşım esas alınmıştır. Bu çerçevede olumlu veya olumsuz yöndeki etki kârlılıktaki, cirodaki, finansman giderleri ve diğer maliyetlerdeki, pazar gelişmelerindeki etkilere veya bunların bileşimlerine işaret edebilmektedir.

YASAL UYARI

Bu rapor Bankamız uzmanları tarafından güvenilir olduğuna inanılan kamuya açık kaynaklardan elde edilen bilgiler kullanılmak suretiyle, sadece bilgilendirme amacıyla hazırlanmıştır ve hiçbir şekilde finansal enstrümanların alım veya satımı konusunda tavsiye veya finansal danışmanlık hizmeti sağlanması olarak yorumlanmamalıdır. Bu raporda yer verilen görüş ve değerlendirmeler, hiçbir şekilde Türkiye İş Bankası A.Ş.'nin kurumsal yaklaşımını yansıtmamakta olup, raporu kaleme alan uzmanların kişisel görüş ve değerlendirmeleridir. Türkiye İş Bankası A.Ş. bu raporda yer alan bilgi, görüş ve değerlendirmelerin doğru, değişmez ve eksiksiz olması konusunda herhangi bir şekilde garanti vermemektedir. Türkiye İş Bankası A.Ş. bu raporda yer alan bilgilerde herhangi bir bildirimde bulunmaksızın değişiklik yapma hakkına sahiptir. Bu rapor ve içindeki bilgilerin kullanılması nedeniyle doğrudan veya dolaylı olarak oluşacak zararlardan Türkiye İş Bankası A.Ş. hiçbir şekilde sorumluluk kabul etmemektedir.

İşbu rapor üzerinde Bankamızın telif hakkı olup, Bankamızın yazılı izni alınmaksızın herhangi bir kişi tarafından, herhangi bir amaçla, kısmen veya tamamen çoğaltılamaz, dağıtılamaz veya yayımlanamaz. Tüm haklarımız saklıdır.